

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильясым
гъэтхапэм
къыщегъэжьагъэу къыдэкы

№ 215 (22185)

2020-рэ ильяс

ГЪУБДЖ

ТЫГЭГЬАЗЭМ и 1

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП

къыхэтутыгъэхэр ыкли
нэмикл къэбархэр

тисайт ижүгъотэштых

WWW.ADYGVOICE.RU

6 +

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъээзет

Гупчэр къызызшухыгъ

Сурэйр А. Гусевым тырихыгъ.

Адыгеим и Лышъхъэу Къумпыл Муратрэ мыкоммерческэ организацьеу «Диалог» зыфиорэм ипащэу Алексей Гореславскэмрэ шольтырым игъэорышлэн игупчэу Мыекъуапэ щагъэпсыгъэм щылагъэх.

Мы структураклэм иофис къызызшухыгъэр Ростелекомыр зычэт унэм изы лъэнныкъуары.

Республикэм и Лышъхъэрэ «Диалогын» игенеральнэ пащэрэ гупчэм икулыкъушлэхэм адэгушыгъагъэх, структураклэм амалеу йекъелхэр зерагъэльзүгъ.

— Мыр проект гъэшлэгъонуу зэрээштэм даклоу, республикэм исоциальнэ-экономикэ щылагъакэ тэрээзу зэхэфыгъэнымкэ, мышкэ гумэкъигъоу къэуцун ыльэ-кынштхэр дэгъээзыжыгъэн-

хэмкэ амалышуухэр къытыштых, — къыуагъ Къумпыл Мурат.

Гупчэм ипащэу Къоджэшьэо Каэбек къызэриуагъэмкэ, къа-Іекъэрэ къэбархэр зэхэфыгъэнхэмкэ хабзэм игъэцэлкэко къулыкъу 16-мэ ыкли чыпээ зыгъэорышлэжын къулыкъу 9-мэ пшъэдэкыжь ахышт.

Къихъацт ильясым ыклем нэс мыш фэдэ структурэхэр муниципальнэ образованиехэм ашагъэпсынхэу агъенафаэ.

АР-м и Лышъхъэ ипресс-къулыкъу.

Амалышшухэр къытыштых

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Къумпыл Мурат автоном мыкоммерческэ организацьеу «Диалог» зыфиорэм игенеральнэ пащэу Алексей Гореславскэм тыгъуасэ зэлукъэгъу дырилагъ.

Юфхъабзэм хэлэжьагъэх Адыгеим и Премьер-министрэу Геннадий Митрофановыр, АР-м и Лышъхъэрэ республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ я Администрации ипаща игуадзэхэу Къонэ Заурэ Лышна Муратрэ, Къыблэ федеральнэ шольтырым хахъэхэрэм юф адэшлэгъэнымкэ Гъэорышлэнэм ипащэу Максим Гордеевыр, Адыгеимкэ шольтырхэм ягъэорышлэнкэ гупчэм ипащэу Къоджэшьэо Каэбек.

Зэлукъэгъум ильхэхан Адыгеим и Лышъхъэрэ мыкоммерческэ организацьеу «Диалогын» игенеральнэ пащэрэ ыпшъэклэ зигугуу къэтшыгъэ гупчэр республикэм къызызшухыгъэним иапэрэ едзыгъо гъэпсыгъэ зэрэхъущтэм тегүшшигъагъэх. Къызэралауагъэмкэ, Урысыем и Президентэу Владимир Путиним и ишшэрилькэ мыш фэдэ структурэхэр шольтырхэм къащизшухыштых.

— Гупчэхэм ягъэпсын Федеральнэ гупчэр икіещаклоу щыт, арышь мы структурэм иофшлэн зэрээхищэрэм шоғъешхо къулыкъу, аш амалэу къытыжэрэмкэ тициыфхэм тадэгүшлэн тълэкъынэу тыщэгугы. Мы юфшлэныр ыпэклэ тэр-тэрэу дгээцаклэштыгъ, аш фэшл социальнэ хытынуур дгээфедэштыгъ, — къыуагъ Къумпыл Мурат.

Мы проектыр зэпхыгъэр Урысыем

цифрэ шыклем хэхъоныгъэ ышынным и Министерств ары, ар гэцэлгэгэе зэрэху-рэм лъыпплэшт мыкоммерческэ организацьеу «Диалогын». Пшъэрэиль шхъа-лэу мыш фэдэ гупчэхэм яеэштэр псаунтгъээр къуухумэгъэним, гъэсэнгъэм, социальнэ ухумэним, псэуплэ-коммуналнэ хызымэтим, нэмикл лъэнкъохэм яхыгъэрэ закыфэзгээзэрэ цыфхэм ятхъялхэр обработкэ шыгъенхэр, нэужум а юфыгъохэр зэхажынхэу аш афэгъэзэгээ гэцэлкэко хэбзэ къулыкъхэм алэклагъэхъацтых.

Алексей Гореславскэм къызэриуагъэмкэ, гупчэм игъэпсынкэ апэрэ едзыгъэр Адыгеим зэрифшэшүашэу Ѣщизшуахыгъ, тапэклэ проектым игъэцэлкэн шуагъэ къытынэу къафэльэуагъ.

НЫБДЖЭГЬУХЭР!

Тыгъэгъазэм и 3-м къыщегъэжьагъэу и 13-м нэс Урысыем и Почтэ зэхишэрэ фэгъэктэн зиэ къэтхэгъу уахътэр къошт. А мэфипшлым къыкъоц гъэзетэу «Адыгэ макъэм» икъэтхапкэ нахь мэкъэшт, ар зэрэхъущтыр сомэ 802-рэ чапыч 38-рэ. Тигъэzetеджэхэр, тизэныбджэгъуныгъэ лъыдгъэктэнэу тышъущэгугы.

ЛъЭПКЪ проектым тегущы Йагъэх

Адыгэ Республикаем иминистрэхэм я Кабинет тыгъуасэ зэхэсигъоу йагъэм лъЭПКЪ проектэу «Псауныгъэр къэухумэгъэнэр» зыфиорэр зэрагъэцаклэрэм, социальнэ мэхъянэ зиэ гъомылапхъэхэм ауасэ гүнэ зэрэльяфын фаем анаэ щитырагъэтэгъ. Адыгэ Республикаем и Лышхъэу Къумпыл Мурат пшьэрыль кызэрэфишыгъэм тетэу республикэм и Премьер-министэрэу Геннадий Митрофановым зэхэсигъор зерищагъ.

2020-рэ ильэсэм имэзигбүу лъЭПКЪ проектэу «Псауныгъэр къэухумэгъэнэр» зыфиорэм къыдыхэлтыгъэ юфтхъабзэхэр зэрагъэцкагъэхэм афэгъэхьгъэ Адыгэ Республикаем псауныгъэр къэухумэгъэнэмкэ иминистрэу Мэрэтикъю Рустем къытотагъ. Аш агу къызэргъэкыжыгъэмкэ, шьольыр проекты 7 республикэм щыпхыраши. Ахэм ягъэцкэлэн пае мыгъэ сомэ миллион 829,5-рэ къыхагъэгъыгъ.

Мэрэтикъю Рустем къызэрэхигъэшыгъэмкэ, проектым къыдыхэлтыгъэ юфтхъабзэ заулэ зэрхэх. Мыгъэ санавиацием юф ышшэу ыублагъ, вертолетыр 8-рэ къызфагъэфеда. Гу-лынтифэ уз зиэхэм язээгъэнэм пае сомэ миллион 72,1-рэ къыхагъэгъыгъ, а мылькумкэ оборудование 97-рэ къашэфыгъ. Гу-лынтифэ уз зиэхэм язээгъу үчхэр аэлэгъэхъэгъэнэм сомэ миллион 49-рэ пшьуагъэхъагъ. Адэбз уз зиэхэм язээгъэнэм пае проектым диштэу сомэ миллион 705-рэ къыхагъэгъыгъ. Джаш фэдэу клаэцыкъю поликлиникэхэм апае сомэ миллион 47,6-рэ зыосэ оборудование 38-рэ къашэфыгъ.

ЛъЭПКЪ проектым диштэу пшублэ медикэ-санитар Иэпилэгъу языгъэгъотырэ лъэныкъом изегъэушомбъун анаэ тирагъэтэгъ. Аш пае фельдшер-мамыку Иэзэпилэ 23-мэ ягъэпсын лъагъэктогъ.

Проектэу «Новая модель медорганизаций, оказывающих первичную медико-санитарную помощь» зыфиорэм шьольырим иорганизации 38-р къыхырагъэу-бытагъ. Ау зэпахырэ узым зызериушомбъугъэм къыхэклэ медицинэ Иэпилэгъу ягъэгъотыгъэнэмкэ юфхэм зэхъокыныгъэхэр афэхъуугъэх. Планхэм къащидэлтигъэ медицинэ улпъэкунхэр джыдэдэм къызэтырагъэуугъэх, зэпахырэ узхэмкэ юфхэм язытет зыпкъ зиуцожыкъэхэр ахэр лъагъэктотштых.

Коронавирусум зыкъызэриштагъэм епхыгъэу шепхъэ гъэнэфагъэхэм зыща-техъэгъэх лъэхъаным проектым къыщидэлтигъэх юфтхъабзэхэр нахь икью гъэцкэлэхэнхэм пае амалэу, къуачлээ щылээр зэклэ зээгъэуугъэн зэрэфаер Геннадий Митрофановын къыхигъэшыгъ. Псэуальхэм яшынкэ, оборудованием икъэшэфынкэ зээгъэныгъэш пшьэрыльхэр игъом гъэцкэлэхэнхэм пае подрядчикхэм зэдэлэжъэныгъэу адьярлээр гъэптигъээн зэрэфаеми шъхъафуу игуу къышыгъ.

Социальнэ мэхъянэ зиэ товархэм ауасэ зыкъемыгъээтигъэнэмкэ джыдэдэм республикэм иоффхэм язытет зэхэсигъом щихэлпъагъэх. Аш фэгъэхъыгъэ Адыгэ Республикаем экономикэ хэхъонигъэмрэ сатыумрэкэ иминистрэу Шэуджэн Заур доклад къышыгъ. Аш

къызэрэхигъэшыгъэмкэ, уасэхэр къызэтэлжэгъэнхэмкэ ермэлыкъхэр амалышоу щитых. Ау зэпахырэ узым зызериушомбъугъэм зыпкъ къикыкъэ джыдэдэм сатыушыпилэ 16-р ары нылэп къызфагъэфедэн альэкъирэр. Гүшшээм пае, Мыекъупэрэ Тэххутэмькье районымрэ ермэлыкъ шыгылээ 3 зырыз я, ау джыдэдэм агъэфедэрэ зыр ары. Кошхъблэ районным чыпилтумэ ермэлыкъхэр ашызэхищэу ыублагъ. Красногвардейскэ, Мыекъопэ, Шэуджэн районхэм рахъухъэгъэхэм нахь нахьбэу ермэлыкъхэр зэхажжэх. Мыгъэрэ ильэсэм пыкыгъэ мэзи 10-м къыкъоцл республикэм ермэлыкъ 771-рэ щызэхажагъ, рахъухъэштэгъэр 715-рэ. Ермэлыкъхэм ахэлжэхэхэр азыныкъо нахьбээм ежхэм къахыжыгъэх, къагъэхэгъэ, къыдагъэхэгъэ продукциер ары ашэрэр. Ермэлыкъхэм анэмыкъэу республикэм мистационар сатыуми зыцырагъэушомбъу. Ахэм яшуагъэхэгъомылапхъэхэм ауасэ къызэтырахъэжэн альэкъи. Тучанхэм анахь гъомылапхъэхэм ахэм щанах цыкъуух. Ермэлыкъ закъохэм ащащэрэ товар лъЭПКЪхэри щылэх.

2020-рэ ильэсэм ишэклогъурэ гъэрекло джащ фэдэ ильэхъанрэ уасэу щылэхъэхэр Адыгэястатым зызэргэхъашэм зэфхэхысэжъеу ышыгъэр мыш фэд:

зыуасэ нахьыбэу хэхъуагъэр гречкэр, шьоуущыгъур, мышэрысэр, пхыыр, тыгъэгъээ дагъэр ары. Тучанхэм анахь мытовар лъЭПКЪхэм ауасэ ермэлыкъхэм ашынах цыкъу. Урысөр зэрэштигээ зыпштэхээ, зигугуу къэтшыгъээ товархэм ауасэ хэшшыкъэу тыди щихэхъуагъ. Адрэгъомылапхъэхэм лъЭПКЪхэмкэ уасэхэр инфлицием ыпэлээ зэрэштигъэм фэдэу къэнэжыгъэх эх нахь къеыхыгъэх. Шэуджэн Заур зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, цыфхэм гъомылапхъэхэр алэклэгъэхъэгъэнхэмкэ, уасэхэмкэ республикэм юфхэр зыпкъ щитых.

Джащ фэдэу зэхэсигъом муниципалитет заулэмэ игъо щафальгъэгъурэ Роспотребнадзорын Адыгэ Республикаемкэ и Гъэлорышапилэ шапхъэу къыгъэуцугъэхэм атетэу ермэлыкъхэр зэхажшхэу аублэжынэу, ахэм цыфхэр нахьыбэу къахагъэлжэхэнхэу, социалнэ мэхъянэ зиэ гъомылапхъэхэм ауасэ зыкъемыгъээтигъэнэм епхыгъэ юфыгъохэм пхашэу гүнэ альяфынэу, аш пае монополием пшшүеклорэ Федеральна къулыкъумрэ Урысөм промышленнэ сатыумкэ и Министерствэрэ зэдэлжээнгъэу дырлээр нахь агъэлэшнэу.

Адыгэ Республикаем и Лышхъэ пресс-къулыкъу

Адыгэ Республикаем и Конституционнэ Хыкъум къеты

Урысие Федерацием и Конституционнэ Хыкъум зэрильтигъэмкэ, фэдэу язээ тиралхъэрэ хэбзэлахъым щыщ къызфызэкагъэхъожынэу щимытхэм хъакъулахъ къулыкъум зыфагъэзэн альэкъыщ, ау хабзэр амыукъоным хъакъулахъ къулыкъум иоффышэхэм гъунэ лъафын фое.

Михаил Литвиновын Конституционнэ Хыкъумым зыкъифыгъэзагъ. Дээ ипотекэхээ фэтэр аш къызешшэфым хэбзэлахъэу ытгъээм щыщ къыфызэкагъэхъожыгъээнэм зыщыкъэлэхъэу тхыль хъакъулахъ къулыкъум Иэкигъэхъагъ. Хъульфыгъэм темыфэу сомэ мин 250-м ехъум къыфырагъэхъэзэжъ. Зэрэхэукахъэхэр къизагуэрэхъэхэм гъепцлэн, зэкъодзэн юф зэрихъагъэхэр Литвиновыр агъэмисагъ.

Конституционнэ Хыкъумым 2020-рэ ильэсэм бэдээгъохум и 22-м ышыгъэ унашьоу N 38-рэ зытетым зэритымкэ, «хъакъулахъ къулыкъум аш фэдэ фитыныгъэ язэу ыпэлээ ыльти, етланэ ар щигъэзьехъыгъэ зыхъуки», хэбзэлахъэу ытгъээм щыщ къыфызэкагъэхъожынэу унэ къэзэшфыгъэм хэуконохъэ хэлэхэу зызэрафигъазэрэмкэ пшьэдэхъыжъ рагъэхъынэр «Зэкъодзэн, гъепцлэн юф» зыфиорэр статьям къыдилтээрэп.

Джащ фэдэу хыкъумым зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, цыфхэм ямызакъо, хъакъулахъ къулыкъухэри хэбзэлахъыр зытырэм аш фэдэ фитыныгъэ илэ-имылэхэмкэ хэуконохъэ альэкъыщ. Федеральна хъакъулахъ къулыкъум хэуконохъэ зэришыгъэм къикырэп ахэр агъэпцлагъэхъэу: хэбзэлахъыр зытырэм идокументхэр тэрэзгъэхъ, Иэнатэлэ зыыгъхэм унэшо мытэрэз аригъэштэнэу ар пхыгъэхъагъэл.

Хыкъумым зэрильтигъэмкэ, Уголовнэ кодексым ия 159-рэ статья ия 3-рэ яхь Урысөм и Конституции пшшүеклорэ. Хэбзэлахъым щыщ къыфызэкагъэхъожынэу федеральна хэбзэлахъ къулыкъум лъэпсэнчъэу зызэрэфигъазагъэм пае хэбзэлахъыр зытыгъэм уголовнэ пшьэдэхъыжъ рагъэхъынэр щитэгъ.

Литвиновын иоффкэ унашьоу аштагъэм хэпльэхъынхэу Конституционнэ Хыкъумым ыухэсигъ.

Адыгэ Республикаем и Конституционнэ Хыкъум исекретариат

Ныхэм афэгушуагъэх

Ным и Мафэлэхэ Урысие гвардием и Гъэлорышапилэу АР-м щылэм ихэушхъафыкыгъэ подразделениеу ОМОН-м иоффышэхэр зисэнхъат пшьэрыльхэр зыгъэцаклээ зфэхыгъэ куулыкъушэхэм янэхэм афэгушуагъэх.

Куулыкъушэхэр апэу зыдэхъафыкыгъэ Макаренко Иринэ дэжэхээр Маркеловын Ирина. Артем Гармаш ян. Артем 2012-рэ ильэсэм Ионыгъом и 15-м Республикин Дагыстан и Цунтинскэ район щыкъогъэ хэушхъафыкыгъэ зэпэуцужым щихэхъодагъ.

Джащ фэдэу, мэфэкъымкэ фэгушуагъэх Людовик Кравцов — полицием ипрапорщикэу Вячеслав Кравцовын янэ. Да-

гыстан и Цунтинскэ район щыкъогъэ хэушхъафыкыгъэ зэпэуцужым мыщи ыпсэ щитэгъ. Лыхъужынгъэм иорден щимылэхъым ратыгъ.

— Зэрэтфэлэхъэхэрэм-кэ Иэпилэгъу тышшуфхъуашт. Сыдигъуи шъукъытшыгъу-гын зэршшуульхъэхъы-щыр зыщышумыгъэгъуашт. Псауныгъэ пытэ

шьуйэнэу, шьуиунагъохэм шурэ гупсэфы-ныгъэрэ арыллынхэу тышшуфхъуашт. —

Ныхэм зафигъэзагъ

ОМОН-м ипсхологэу Ирина Горбуновам.

Якалэхэр яоффшэгъухэм ашыгыгъупшэхэр мэфэлэхээр пхыырэхъэхэр бзыльфыгъэхэм ягуалэхэр «тхашуугъэгъэсэу» араялагъ.

АР-м и Парламент

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм бюджет, финанс, хэбзэлахь ыкыи экономикэ политикэмкээ, предпринимательствемкээ ыкыи Икыыб экономикэ зэпхыныгъэхэмкээ икомитет къихъацт 2021-рэ ильэс бюджетым ыкыи 2022 — 2023-мкээ агъенэфагъэхэм афэгъэхыгъэ законопроектым зыщитеу ыкыи Икыыб зэхэсигъо видеоконференции шыкыи тетэу илагъ. Парламентым и Тхъаматэ игудзэу, комитетым ишацэу Изиэ Мухъамэд ар зэрищаагъ.

ЗЭХЭСИГЪОМ КЪИХАЛЬХАНЭУ ЗЭДАШТАГЬ

Зэхэсигъом Парламентым и Тхъаматэу Владимир Нарожнэр, АР-м финансхэмкээ иминистрэ игудзэу Екатерина Косиненкэр, шлоу зимиэ медицинэ страхованиеюмкээ Адыгэ Республикаам и Чыпэ фонд ишацэу Людмила Ялинар, АР-м и Улъяеклю-кло-лытэктэо палатэ ишацэу Павел Стациенкэр, нэмийхэр хэлжэхъаагъэх.

Депутатхар хэпльэнхэу тхыльир къихээхъялагъэр АР-м и Лышьхъаэу Къумпил Мурат. Аш лъэнүкъо шъхъаэу щигъэ-нэфэгъэштхэм республикэм иведомствэ зэфэшхъафхэм, етланэ Лышьхъаэм зэхашгээ зэхэсигъохэм щатегушиагъэх. Шэлгогу мазэу икыгъэм финанс тхыль шъхъаэм изаконопроект фэгъэхыгъэу «публичнэ эдэлүнхэр» рагъяклюгъэх.

Ишэ Мухъамэд зэхэсигъор

къизэуихызэ, федеральнэ ыкыи республике хэбзэгъэуцуным ишапхъэхэм адиштэу, анахь шъхъаэу зэшохыгъэн фаехэр къидэлтигъэхэу ар гъэпсигъэ зэрхуугъэм къыкигъэтхыгъ.

Финансхэмкээ министрээм игудзэу Екатерина Косиненкэм хэбзэлахъаэу ыкыи мыхэбзэлахъаэу бюджетэм къихэхъоштхэмкээ прогнозхэр къышыгъэх, муниципальнэ образованиеюм яхъаэу афагъэкоштим, социальнэ тоххэм, псауныгъэм икъеухумэн, гъэсэнгъэм, культурэм, гъогу хъизмэтым, нэмыкхэм альэнүкъохахоххэмрэ хъардххэмрэ зыфэдизи-щтхэм къатегушиагъ.

Зэпахырэ узэу зызыушъом-бгүрэм ыпкъ къикыкъэхэмкээ эко-номикэм щыклагъэхэр зэрэфху-гъэхэр, бизнес цыкдлум ыкыи гурытум ашылажъэхэрэм фе-

деральнэ ыкыи шъольыр 1999-гоу аратыгъэр къыдалтытхэзээ, хэбзэлахъхэмкээ ыкыи мыхэбзэлахъхэмкээ прогнозхэр 2019-м зытегъэхэм лъэшэу шлоуыгъэхэз. 2021-рэ ильэс бюджетыр пстэумкээ сомэ миллиард 24-рэ миллион 620,2-рэ хүнэу пешорыгъэшъе агъенэфагъ. Хъардххэр мыхыгъэгум нахыбэштых. Сомэ миллиард 25-рэ миллиони 145,8-у къалтыгъ. Сомэ миллион 525,6-м щыкхэнхэу мэхъу.

Зэхэсигъом хэлажъэхэрэм мыхыгъэгум бюджетыр къинеу гъэпсигъэ зэрхуугъэр къыхагъэштхыгъ. Зы лъэнүкъомкээ, пшэ-рэйлтээ ыпкъ гъэуцугъэ ху-гъэхэр пхырышыгъэнх фое, адэр лъэнүкъомкээ, коронави-русыгъэм къинигъую къыздихыгъэхэр дэгээзыхыгъэнхэр, тапэккэ аш фэдэу зэрар къы-

мыхынным фытегъэпсихыгъэ юфшэнхэр зэшохыгъэнхэр шлоу зимиэ юфу щит. Аш пае къэмийнэу социальнэ мэхъя-нэ зиэ лъэнүкъохэр нахь къы-хагъэштхыгъ.

2021-рэ ильэс бюджетым ыкыи 2022 — 2023-мкээ агъенэфагъэхэм афэгъэхыгъээ законопроектыр АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм изэхэсигъо къыхальханэу ыкыи апэрэ еджгъумкээ аштэнэу игью афалъэгъунэу Комитетым хэтхэм зэдаштагъ.

Нэужым шлоу зимиэ медицинэ страхованиеюмкээ Адыгэ Республикаам и Чыпэ фонд 2021-рэ ильэсиймкээ ибюджет ыкыи аш къыкхэлтигъошт ильэ-ситумкээ агъенэфагъэхэм афэгъэхыгъэ хэбзэгъэуцугъэм ипроект тегущиагъэх. Аш щы-клагъэ фэхъуцтэп, хахохэмкээ, хъардххэмкээ сомэ миллиарди

5-рэ миллион 751-рэ зэрэхъу-щтыр.

Законопроектым АР-м и Улъяеклю-лытэктэо палатэ ыкыи Къэралыгъо Советым — Хасэм и Аппарат иправовой Гъэлорышланпэ хэпльагъэх, зыдьрамыгъэштэн къыхагъэкы-гъэп. Ари Парламентым апэрэ еджгъумкээ ыштэнэу предложение къыхальханэу рахъу-хагъ.

Тызыхэт 2020-рэ ильэсийм ибюджет мэзигбум гъэцэлгээ зэрэхъугъэм фэгъэхыгъэ до-кладми Комитетым хэтхэр едэ-льгъэх. Депутатху 1999-м Мухъамэдрэ Шэлджэн Сэфэррэ икэ-щакхэнхэр, Къэралыгъо Советым — Хасэм и Регламент и 87-рэ статья зэхъокынгъэхэр фэшьгъэнхэм фэгъэхыгъэ уна-шьом ипроект тегущиагъэх.

ХҮҮТ Нэфсэт.

Тыгъэгъазэм и 1-р СПИД-м пэуцужыгъэным и Дунэе Маф

Гумэкхыгъом тыпэшшуеклоныр пшээрыль шъхъаI

СПИД-м пэуцужыгъэным и Мафэ къихэгъэштхыгъэным мэхъянэу иэр ВИЧ/СПИД-м фэгъэхыгъэу цыифхэм нахыбэу ягъэшлэгъэныр ыкыи зэрэдунаеу аш зэрэпэшшуеклонэр къэгъэлэгъогъэныр ары.

1988-рэ ильэсийм къыщыублагъэу мы мафэр ти-шигээгъэ къихэхъагъ. Аш лъялсэ фэхъуугъэр уз шынагъом зызэриушьомбгүрэм, эпидемиет хэкли зэрэдунаеу зэрээзэлтиштагъэм къихэкэйу ООН-м и Генеральнэ Ассамблее унашую ышыгъэр ары.

Псауныгъэр къэуухумэгъэним и Дунэе организа-ции къызэртирэмкээ, 2019-рэ ильэсийм ехъулэу ВИЧ-р къыхагъэштхыгъэр нэбгырэ миллион 38-рэ мэхъу, миллион 1,7-м апэрэ ар къязыгъ. СПИД-р ушьхъаагу зыфэхъуугъэ миллион 32-рэ дунаим ехыгъыгъ.

Мы мафэм цыиф миллион пчагъэхэр зэкьюуцох, уз шынагъом пэшшуеклонгъэнимкээ зэфэхысигъэу ягъэхэм атегушигъэх, пшээрыльхэр агъэцух.

Мы узмын пэуцужыгъэним фэшл юфыгъую зэшохыгъэр маклэп, ау джыри тапэ ильир бэ: пешорыгъэшь юфхъабзэхэм ахгэхъэхьогъэн, СПИД-м пэшшуеклонимкээ аухырэ шапхъэхэм адиштэрэ шыкхэнхэр гъэфедэгъэнхэр, нэмийхэрэ.

2020-рэ ильэсийм мэкьюогъум и 30-м ехъулэу Урысыемкээ ВИЧ-р нэбгырэ 1465102-мэ къахагъэштхыгъ. Аухырэ ильэсхэм мы узир зыныбжь нахь хэхкотагъэмэ ялэу агъэунэфэу аублагъ. Аш ыпкъ къикыкъэ мыгъэ иапэрэ ильэсныкъо ехъулэу 14439-мэ ядунаи ахъожыгъ. Гурытумкээ ильэс 39-рэ аныбжьэу дунаим ехыгъых. Тикъэралыгъо шапхъаэу шагъэнэфагъэхэм нахыбэу зыщысамджэхэрэп Ке-

меровскэ хэкур, Ханты-Мансийскэ автономнэ округыр, Пермскэ хэкур арых.

Мыгъэ иапэрэ ильэсныкъо Урысыем и Къылблэ шъольыр нэбгырэ 3348-мэ апэрэу ВИЧ-р къахагъэштхыгъ. Цыифхэм уз шынагъор зэгахыгъынумкээ ушьхъаагу шъхъаэу фэхъуэрэ къебзэнгъэхэм зэрифэшшуашэу зэрэлтигъэхэрэм наркотикхэр зызэрэхалжыгъирэ мастэр зэрэшлөнрэ.

Адыгэ Республикаами мы лъэнүкъомкээ изытет гумэ-кыгъо щит, сымаджэу учетым хагъеуцаугъэр нэбгырэ 1299-рэ мэхъу. Аш ипроцент 26,9-рэ дунаим ехыгъыгъ. Мы ильэсийм иапэрэ мэзих зэрэгэунэфагъэмкээ, ВИЧ-р ялэу нэбгырэ 846-рэ республикэм щэпсэу. Ахэм ашыгъэу 677-р диспансер учетым хэтых. Анахыбэу ахэр къалэу Мыеекуапэ, Мыеекуопэ, Тэхху-тэмькье, Джеджэ районхэм къацахагъэштхыгъ.

Мыгъэ дэжым къэгъен хфайт шыуухумагъэх хууным бэм узир ялэ хуунир къызхэкыгъэр шхъэмэлтигъэхынгъэ шекуаклэу къацахагъэштхыгъ. Хуульфыгъэхэм янахыбэм наркотикхэр мастэхээ зэрээхалхъэхэрэм узир хагъыгъ.

2020-рэ ильэсийм мэкьюогъум и 30-м ехъулэу антиретровируснэ терапие нэбгырэ 511-мэ Адыгейим щараагъэтигъ. Ар зыфашырэм яччагъэр нахыбэ зэрэхуугъэм иштуагъэкэ сымаджэхэм япсауныгъэ изытет нахь зыпкъ еты. Къыхагъэштхыгъен фое, СПИД-р къызэутэгъигъэм а нэгъэуплэгъум ишыгъэнхэр ыуух-

рэ, ау ипсауныгъэ изытет лъыпльэжын, игью медицинэ улъяекунхэр ыкынхэ, ишыгъэнхэр фэофашыгъэр зэригъэтохынхэ фое.

Мыгъэ пыкыгъэ мэзихим къыкыцо ВИЧ-р ялэмэ зэрэгъэшэнэу республикэм щыпсэурэ 37436-мэ зэрэгэуплэкгуу. Блэкыгъэ ильэсийм егъэпшагъэмэ, пчагъэр нахь макл. 2019-рэ ильэсийм мыш фэдэ уахьтэм 61973-рэ ауплэкгуу. Мыгъэ пандемиим ыпкъ къикыкъэ мыш фэдэ фэо-фашэхэм яччагъэр зэхапшэу къызхыкыгъ.

Мы ильэсийм коронавирусум къызидихыгъэ гумэ-кыгъохэм ашыгъ цыифхэр бэу зыщызэрэугъоирэ юфхъабзэхэр пешорыгъэштэн зэхашэнхэ зэрамыльэ-кырэр. Амалэу джыре уахьтэ Ѣшээр социальнэ хытыуру къызфбъэфедэнхэр ары.

Мы гумэкхыгъом цыифхэр Ѣшуухумагъэх хууным пае специалистхэм анахьэу анаэ зытырахъэтэр СПИД-м фэгъэхыгъэ къэбарыр нахыбэу къафалотэ-ныр ары. Ныбжыкхэнхэм, гъэсэнгъэм иучреждение-хэм ачэсхэм нахь юф адашэ. Джаш фэдэу тести-рование арагъэкл. Узыр нахь псынкэу къыхагъэштхыгъ къэс, уеэзэнхэр нахь Ѣшшэх мэхъу.

Пэшорыгъэш юфхъабзэхэр мэкофэ, республикэм щыпсэурэ пэпч ВИЧ-р ялэмэ зыгъэунэфыщт улъя-кун Ѣшын амал ил. Къыхагъэштхыгъен фое, аш ыпкъэ зэрэхэмэлтигъэр ыкыи ыцэ-ылъяекуацхэр шъэфэу къызэрэнэжкыщтхэр.

Цыиф пэпч анахь лъялэу иэр ипсауныгъэр ары. Аш къыхагъэу хэти ар къызэриухумэштим лъыпльэн фое. СПИД-м пэуцужыгъэнимкээ Адыгэ республикэм Гупчэм ителефон номерэу 8 (8772) 52-32-86-м къы-теохэрэм яупчэхэм специалистхэм джэуапхэр къа-ратыжыщт. Ахэм пчэдыхыгъим сыхыватыр 8-м къы-щыуублагъэу мафэм 3-м нэс юф ашэ.

СПИД-м пэуцужыгъэнимкээ Адыгэ республикэм Гупчэм иврач шхъаэу Л. В. МАРТЬЯНОВА.

КЪИКЫГЪЭ

Къэзэнэ Хамзэт

хъугъэ. Ар хъугъэ-шагъэхэмкэ баеу, гээшгэйхонеу щытыгъ. Апэрэ ыкын ятлонэрэ дунэе заохэм ахэлжьагь. Апэрэмкли ятлонэрэмкли укы тиральхъагьэу хъугъэ. Түмкни къыкитхъужын ыльэкыгъ... Хуугъэ-шагъэхэр зырызэу къыпчыщтыгъэхэп. Хяа! Ишынэгъэ хэххуягъэ пэлчье къэзыгъэ имынэу, образэ хэтигъэхэр къыхигъэштыэ, философскэ гупшиасакэ хильхъээ къыутэштыгъ.

Зы хуугъэ-шагъэм ыуж адэр итэу, зэкэри акылыгъэ зыхэль зы художественэ рассказ гээшгэйхон хъугъэх. Щынэгъэм, насынны, къэралыгъом ыкын цыфхэм, блэкигъэм, непэрэ мафэм, къэкоштим афэгъэхыгъэу прозэм итэу гээпсигъэ философскэ поэмэм сизэпичагь. Сурэтхэр, философскэ мэхъанэ аритыэ ыгъэфедэштыгъэх. Пэсэрэ урымхэу, философиймкэ акылышко зилагъэхэм (логоскэ заджэштыгъэхэм) ар фэдагь.

Икъэбар къызеухым, зы тээклүү горэм зи къымылоу щысыгъ, етланэ «Дунэе гээпцлакъ» ытуу зэкэл къызэфихысияжыгъ. Етланэ тапашхъэ ит чатым лапэ фишыгъ, зыгорэ еттынэу ар къызэрэтшыгъуярэд къыхигъэштыгъ. Нэужым «Совет хабзэм нахь коччэшко хабзэ дунаим тетыгъэп» ылоагь.

Аш фэдэу философскэ гупшиасакэ илэу, ар къэзгэльзэгъошт, зыдэгушынэрэм лызыгъэлэсийт гущыгъэ зэлхыгъэхэр, оборотхэр аш тетэу тиадыгабзэ къыхэзэхышүүрэд цыф апээрэу сиуялагъэти, згэшэгъон икъу. Къэзэнэ лыжымын адыгабзэр дэгүү дэдэу зэришэрэм ишуагъэкэ, философскэ сюжетыр къэзгэльзэгъошт лынхъомынхэд ар.

Къохъэпэ-европейскэ философием итарихь адрэ лъэхъанэхэм ахалтыкэу лъэгэлтийн ил. Ахэр: античнэ философиемрэ классическэ нэмыц философиемрэ. Нэмыц классическэ философием лъапсэ фээзыштыгъэ Иммануил Кант зыфэдэ къэмыхъугъэ гупшиасуу илэхэр къыриотыкынхэм пае, иныдэлфыбзэ нэмыцыбзэр лъапсэу фишыгъэ, ежь ифилософскэ бзэ къыугупшиасыгъ. Ашкэ и «Критикэу» цэврэйлэхүүрээр ытхыгъ. Ау игушынэхэр бэмэ къызэрагурымынорэм фэшн нэмыцыбзэ къызэрэклиомкэ зэридээкынхэд ааруулжыгъэ. А зэдээкыгъэм «пролегоменкэ» еджэгъагь.

Гегель, Кант яидеехэм заригьэушомбгүүзэ, джа нэмыцыбзэ дэдэм техигъэу ежь ифилософскэ бзэ зэхигъэуцагь. Ау «пролегомен» ытхыгъэп. Арыш,

ащ и «Феноменология духа» хэт гущыгъэхэр ребусым фэдэу зэхэгфынхэ фое.

МГУ-м философиемкэ ифакультет сышеджэ зэхъум алофыагъээр сегугүүзэ зээгъашэштыгъ, зырызхэр адыгабзэклэ зэсэздээкынхэуи сыйхъэштыгъ, ау сыйхъэ ытгэуназэштыгъ. Къысфэнэжыщтыгъэр урысыбзэклэ къызгурьохэмэ сыйгүүшоны ары.

Къэзэнэ лыжымын къыриотыгъэм ытуу, нэмыцыбзээр ышэштыгъэмэ «Феноменология духа» адыгабзэклэ зыцэ римыгъалуу зэрээридээкынхэд ааруулжыгъэ. Ау игушынэхэр ыкын аш ифилософскэ гупшиасуу куухэр зэрээзимыгъакъоштыгъагъэхэр къызгурьуагь.

Къэзэнэ Мосэ фэдэ лыжъакылышихэм ямышикыгъэу ахэльхэм философскэ идеехэр цыфхэм къахэкыгъэхэд фэдэу урагъэгупшиас, философхэм

ахэр илэпэласуу зэрагъэфэжыгъэ къодыгуу къыпшыагъэшы. Нэмыкэу къэпцион зыхъукэ, философскэ идее шъхьаалэхэр цыф лъэпкын имынэуасахэу щытэп. Гущыгъэм пае, Къэзэнэ лыжъум и «Дунэе гээпцлакъ» информулэ агностицизмэм имхъанэ хэль.

Нэужым Хамзэт сизылжээ, ятэ икъэбархэм сибу къыргызхагъэхэр фэслотагь. Ахэр зэкэл адыгэ культурэм, гэсэнгээ мъафэнэжынхэм пае магнитофоным тестхэн зэрэфэягъэр ecyagь.

Ятэу Мосэ ифилософскэ генхэр ильфыгъэхэм зэраритыгъагъэхэр къызхэштыгъээр къонахыжъуу Шумаф. Сыцыклоу Къунчыкъохъаблэ сиыклоу зыщетым тызэныбджэгъуугь. Еджэлээ ужым ашпээр гээсэнгээ зэригъэгэтийнэу аш къыдэхъуагъэп, дзэм къуулыкъу щихыгъ, нэужум иофышилохъагь. Аш

пае къэмийнэу ар философскэ гупшиасакэ зиэ цыф ышэу щытыгъ. Нэужым юридическэ сэнэхъатым феджэгъагь. Я 60-рэ ильэсхэм ар Краснодар дэсигъ, тоф щишагь. Зэгорэм сишигъохъэр сиғусэхэу ресторанэу «Кавказ» зыфиорэм тыригъэблэгъагь. Сэ сиғусагъэх врач ныбжыкэхэу, аспирантхэу Сихы Кимэрэ Дамырэ Шамсудинэрэ. Къызэрэчэлэкыгъэмкэ, ар Шумафэ ишгүүшээлофхъабзэу щытыгъ. Ашыгъум тэ стипендие тэлжапкылэрэ тызэрэштыгъагьэр.

Аш ыужими мызэу-мытлоу тыригъэблэгъагь. Ар сиудмы сибу къэзэхъяжыгъэп. Рестораным тыкло къэс инэйуасэ горэхэр чэхсэхэу къычэхъяжтыгъ. Яланэ рагъэблагъэштыгъ. Тээклүү зытешлэхээ сэ сильхыкэхъяжтыгъ. Тиланэ тыкъэхъяжыу зыхъукэ стамэ ылээ къытирилхъэти, «Юр, щынэгъэм ыцылэ неп зуубытын фаер, ильэс 25-рэ горэ зытешлэхээ зыпарэми зи ишкылгээжьштэп» ылоштыгъ.

Ильэс 25-рэ зытешлээм, я 90-рэ ильэсхэм, зэкэми ашхъээ къаухыумээ Хэгъэгүүшхор пылим зыщыратагъэхэр къыхъагъэх. Аш фэдэу къэралыгъом неуш къырыкъоштим тэфэу прогноз къышыгъэу зыми сирихылгээжь.

* * *

Къунчыкъохъаблэ сизыклоу зыщетым игъэлжилэхээ илээтийн тицыклоу гэхэдээштыгъэмэ дэжь сехы. Урамзу «Пышкыуй илунатэ» уезыщалээрэм Лениним ыцээ зыхырэе гупчэ шағылсыгъ. Лениним, Сталиным ябюстхэр, советскэ лъэхъаным итамыгъэхэр, лозунгхэр аш ёыплэгъүүштих. Я 90-рэ ильэсхэм ар зыышыгъэр Хамзэт ышхэмэ ахэм къаакхъяжыгъэхэмрэ. Ашыгъум мы чылпээр якласуу къоджэдэсхэр къыщызэрэзүйтэштигъэх, политикэм тегүүшлэхэу, зэнэхъохъуу, блэкигъэ щылжээ а уахьтэу къекхъагъэр рагъапшээ зэхэсшыгъэх.

Джы ар къым-сым. Аш ипэчынатэу щыт унэм дэжькээ шляяпир ышхъэ тесэу хуульфыгъэ лъэгэупхъэ горэ къышыс-пэкхэфагь. Ромен Роллан и Николай Брюньон сибу къыгъэхъяж. Итеплээ закъол философым фээзгадэштыгъэр. Философскэ гупшиасакэ илэу афоризмхэр, аллегориехэр ыгъэфедээ гущыгъэштыгъ. Ар философием ыкын социологии шэнгэхэмкэ докторэу Къэзэнэ Хамзэт ышыпхуу иклалэу Шоджэ Салбай арыгъэ.

Мыэрысээ чыгыгым къыпзыгъэхээ мыйэрысээр чыжкъеу фэрэп.

ХЫАГҮҮР Айтэч.
Урысъем итхакхохэм я Союз хэт, социологиекэ профессор.

Бзыльфыгъэ лъагъом дахэу рэкто

Кіләцыклем ишыңыгъэ ным чыпшо щеубыты. Ащ иапэрэ гу-
шыңыз зыфигъехырэр дунэе нэфым кытезыгъехьогъэ бзыльфыгъэр
ары. Ащ даклоу, ным ишыңыгъэкэ ильфыгъэ чыпшо щиубытырэр
гүрүөгъуае. Ащ ижыкъеңни, ипсүкли, игупшиси зэпхыгъэр исабый.

Ащ рэхбатныгъэ илэнүүм, ипсауныгъэ зэшүүмкъюномын зыгъепсэфыгъо имыңеу пыль. Ным гукілгъуныгъеу хэлтээр, фэбэнгъеу ильфыгъеу пигъохырэр гүннэнччээр фэд.

Шынкъе, бзыльфыгъэм мэхъянэшхо ил. Унагъом зэгүүрионыгъэ, шхъэкілфэнэгъэ илтүүштэ, кіләцыклем гүфэбэнгъе зэфиряеу къехүүтхэмэ анахьеу зэлтигъеэр бзыльфыгъэр ары. Ар акылышоу, лушуу посэу зыхыкъе, унэгъодо дахэ зеришштим щеч хэльэп.

Непэ зигуугу къетшы тшойнго бзыльфыгъэр къизэрхуу-хъэгэе унагъом шэн-хэбээ дахэу ильхэр илбүйтгэлэе исабыйхэр егъасэх. Пстэумы алэу цыфныгъе ахильханым, гукілгъуныгъе зэфиряеу къэтэджынхэм пыль.

Джарымеко лакъом Рузанэ къизыхъягъэр ильэс 10 хүүт. А уахтэм къыклоц бзыльфыгъэр зыщынисе къуаджэу Тэххутэмкъуае итугъу дахэгээ щашы, щагъэлгэл. Ишхъэгъу-сэу Азмэтрэ ежыррэ непэ сабыилл эзданп. Унагъом ил-шүгъэ зэхашшэ, гүфэбэнгъе зэфиряеу къэтэджынхэм ахэр фагасэх.

— 2010-рэ ильэсийн Джарымекомэ сакъыхъягъ, — къитфелүатэ Рузанэ. — Хэтрэ бзыльфыгъи къизыхъуу, зыщаплуу унагъор ыбынини нэмийк лакъо хэхъаныр фэпсынклем. Ащ шэн-хабзээ ильхэр шхъафы, о узесагъэм фэдэп.

Жьеу очепщые дэсхэм ашыщ къихъухъагъ. Нахыжыр зыща-гъэлгэл, цыфынгъэм уасэ зыщыфашырэм ашыщ. Делэ-къо Азмэтрэ Марыятрэ якэ-лицирэ япшшэшэе нахыклемэ лытэнгъэ цыфмэ афырал, 1эдэбнгъэ ахэлгээ зэрэгэс-щхэм пыльгъэх. Джаш фэдэу чунагу спортын мэхъянэшхо щыратыщтыгъ. Ащ ишыхъат Рузанэ ышнахыжхэм дзюдом, самбэм альянкъокэ зэнэкъо-къухэм харьенэфыкъирэ чып-шэхэр къазэрэштидахыгъэхэр.

— Сянэ тапэкэ къысшхъэ-пэжыщ ушьгыхэр къысилотыгъэх, шэнэгъэ зыхэсхищ къэ-бархэр къысфиуатэштигъэх, — игукъэкъижхэм тащегъэгъу-зэ Рузанэ. — Бзыльфыгъэм лъагъоу къихъирэм мэхъянен илэр, ар унагъо ихэмэ зэрэ-зекон фаер сиғашшэштигъ. Сызэрхуу щыт къысилотыгъ, митэрээзү зеклорэм фыщилыр къысфиуатэштигъ. Сэр-серэу эмре шүмрэ зэхэсфын сльэ-кынэу гупшисэхэр сиғашшэ-тигъэх.

2004-рэ ильэсийн Рузанэ гурит еджал, къиуухыгъ ыки Адыгэ къэралыгъо университе-тим июридическэ факультет чэхъягъ. Нэүжум тоф ышэнэн игъо имыфуу унагъо ихагъ. Тигушигъурэ ишхъэгъусэрэ Мыекъуапэ ильэс заулэрэ дэ-сигъэх, ау тофшэнным ыпкъ къикъикэ Азмэт къызшыхъугъэ Тэххутэмкъуае ыгъэзэжын фаеу хуягъ. Джирэ уахтэ ар Тэххутэмкъуае спорт комитетим итхамат.

Азмэтрэ Рузанэрэ сабыилл зеданп. Лъэпкъыр лъызыгъэ-

котошт шъэожъынплымэ ахэр ашгушукъых, аргушох. Ана-хыжъэу Мурат ильэсигбүү ынныбжь, Джанбеч ильэсих ху-гъэ. Ащ ыуж къыкъирэ Батыр ильэсист ынныбжь. Анахыкъэ цыклоу Дамир ильэситү хуущт. Нахыжхэр зэрафэлэкъищтым-къе янэ 1эпилгэгъу фэхъуу. Аш-нахыкъэ цыклоу аклэрэсих, агъэдэгхуу.

— Сызщаплуу гээдэгъе унагъом щыс-лъэгъуу шэн дахэхэр сиса-бийхэм ахасльхъэ шоолгъуу, — къитфелүатэ Рузанэ. — Ны-жъыр шу альэгъоу, ежхэм азыфагу зэгүрионыгъэрэ гүфэ-бэнгъгъэрэ ильэу згээсэнхэу сиғай. Сэри унэгъо лужуу си-къихъухъагъеш, цыфыбэ зэры-смын насып ильэу сэлэлти.

Тигушигъурэ къызхэкъыгъэ унагъоми, къызхъягъэм спор-тыр шу щальгъуу. Ясабыйхэри аш зэрэпашштхэм пыльхы. Мурат цыклоу самбэм агъакло. Джаш фэдэу пианинэми шъэ-жын дэгьюу къирегъяло.

— Анахьэу сиғушыгъэ къыщы-хэзгъэцы сшоолгъор сишихъэ-гъусе янэрэ ятэрэ сиғашрафэ-разэр ары. Апэрэ мафуу яунэ сакъизихъягъэм къыщегъэжя-гъеу япшшашшэм фэдэу къыс-плыгъе ыки гүфэбэнгъгъэ къысфиряеу къыспэгъоигъяло. Сабыйхэр спүнхэмэ сиғаша 1эпилгэшшо къысфэхъуу. Уз-хэхэгъэ унагъом уигъэлэп-леным сэркээ осшо ил, — къит-фелүатэ тигушигъурэ.

Джарымекомэ яунагъо спор-тыр фэгъэхыгъе зэнэкъо-хэм чанэу ахэлажьэ. Блэкъыгъэ

Ау апэрэ мафуу мы унагъом сакъизихъягъэм къыщегъэжя-гъеу сиғашшэм сахэсигъэм фэдэу ашыщ сыхыгъ. Нысэкъе къысэмплихъеу япшшашшэм салытагъ. Ащ мэхъянэшхо ил.

Унагъом гүфэбэнгъе къыс-фыриэн, сильтэн чыпшо си-зыгъеуцаагъэр бзыльфыгъеу исигъэр ары — ятлонэрэ нэу сплытэрэ сиғаша. Ашкъе лъэшэу сиғераз. Сыгу къемыкыгъэхэр штабэу къысиложыщтигъэх, къысигъэлэгъуу щытагъ. Зыщи-щыкълахъэм гъесэпхэхэд сиғе-тотыгъ, зыщищыкълахъэм си-дахэ ыгуагъ.

Рузанэ адигэ унэгъо зэклю-

«Къыддэзэуагъэхэм акыб зыкъодгъэбыльыхъагъэп»

Шапсыгъэ къуаджэхэу Хъаджыкъо, Къэлэжъ, Лыгъотх ашыц нэбгырэ 200-м ехүу Хэгъэгу зэошхом хэлэжьагь.

Ахэм аащыщэм ядэжь къагъэзэжынэу янасып къыхыгъ, ау нэбгыраби аащыфэхыгъ. Хэгъэгур фашистхэм аащызухъумэгъэ тичып!эгъухэр тишлэжь непи хэльых. Ветеранхэм ягугъу шүклэштэшы, ахэм лыйхъужжынгъэ зэрээрахъагъэм фэгъэхыгъэ тхыгъэхэр гэзэтхэм къарэхъэх, чыигу гупсэр къэзыухъумэгъэ нахыжъхэр ныбжжык!эхэмк!эшисэтехып!эу щытых.

Куудажу Лыгъотх кызыщыхъугъэ Хъаджо Аслъан Лъэпшыцикъу ыкъом ищи-
Іэнъыгъэ зэрэштэу Хэгъэгу зэошхом
кызызпиригъэзагъ. Лъэпшыцикъу кызы-
пифэгъэ сабын 10-мэ ащищэу плыр:
Рещидэ, Щамил, Долэт, Аслъан фрон-
тын щызэуагъ. 1943-рэ ильэсүм зыдэ-
хъугъэр амышэу Долэт клоныгъэ. Зы-
ныбжэ ильэс 21-м нэмисыгъэ Аслъан
яльзэли. 1941-рэ ильэсүм чъэпьюгъум

и 16-м заом заригъэшагь. Лыгъотх щыщ калэр хы флотым изенитнэ артиллерию хэтыгь. Сталинград дэжь щызэогъэ Волжскэ дээ флотым исклад икъэухуумэн ар зыхэтыгъэ дзэр фэгъэзэягь. Үүжкэ зенитчикхэр Севастополь дэжь щыкъогъэ заохэм ахэлжьаагъэх. Асьяани, ашт кыдээзэуяагъэхэм стратегическэ мэхъянэ зилэ аэродромышхор пыим иавиацие щаухъумагь.

1944-рэ ильээсүм хы Шүүцэ флотын ипашчээм Хябхь Аслын Батуми агъакло, партийнэ-комсомол учтыымкээ по- питотлогийн инструкторуудын шалжээ

литотделым инструкторэу аш щэлажэй.

Зэо ужум Лыгъотх щыш калэр Московскэ горнэ институтын чахы, 1952-рэ ильэсэм кыуухыгъ. Донбасс ишломыкчэхыг Пэхэм аацылэжьагь. Етанэ шомык промышленностымкэ научнешүэтэкло институтэу Москва дэтым.

химическе промышленностыкіз проекtnэ институтынан Iоф ашишыларъ. СССР-м къералыгъо псөольшынымкіз и Гъэ-

Юрыштепе шъхъяэ ильэс 16 щылэжъагь. 1985-рэ ильэсийн пенсием кулагьэ. Аш ылж ильэсий 8 тештагьэу ветеранынм къызыщыхъугъэ къуаджэм къылгээжкынгъ.

— Хэгээгүй зэошхом фэгьеэхыгъээ мэфэкі горе хагъеунэфыкы къэс шъхэм бэ щизэпкілээр, — къысилогъагь чэфынчэу Хэгээгүй зэошхом иорден къызыфагъэшшэгъэ Хъахъо Аспъян. Джыдэдэм ветераныр къызэрэтхэмтыжыр, 2010-рэ ильэсым ибэдээгүй аш идуний зэрихъожыгъээр лъэшэу гүкъау. — Мамыр щылаакэм къыфэзгээзжынэу, хэгъэгум ихэхъоныгъэ зэрэсфелькіеу силах хэслэхъануу Тхъэм амал зэрэсигъэточыгъэмкіэ лъэшэу сырыраз. Ильэсэу къэзгъашэрэ пэлчье сэркіэ уштэтилешхоу щыт: фронтым къыщыздээзэогъэ синыбджэгъухэу Хэгъэгум ишхъафитыныгъэ пае зыпсэ зытыгъэхэр сыгу изыхэрэп. Къыддээзуаагъэхэм акыбы зыкъодгъэбильныхъагъэп. Зэкіери Тхъэ lof. Зыхэр заом щыфэхыгъэх, мамыр щылаакэм хэпльэнхэу адрэхэм янасып къыхыхыгъ... .

НЫЛГЭ Анзор.

ЧІЭ ЗИМЫІЭ ХЪАРЗЫНЭЩ

Къокыпэм щыпсэурэ лъэпкъхэм яискусствэк! Э Къэралыгъо музейм и Темир Кавказ къутамэу Мыекъуапэ дэтыр зызэхащагъэр мыгъэ ильэс 35-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхыгъэ тхыгъэ къыхэтыутыгъагь.

Чъэпьюгъум и 28-м 1985-рэ
ильэсым СССР-м культурэмкіэ
и Министерствэ иунашьокэ ар
Мыекъуапэ къышызыуахыгаъ.
Ащ кіәшакло фэхъуугъэр зэлъа-
шіэрэ археологэу, а уахътэм
Къоکынпэ къэралыгъо музейм
культурэмкіэ ыккі ижъирэ ис-
кусствэмкіэ иотдел ипащэцты-
гъэр Альександэр Лесковыр ары.

Твзу́ Александр Лесковы́р ары.
1981 — 1988-ре ильэсхэм
Кавказ археология экспедици-
ем илаштуу аш юф ышагъ.
Зашуяхъгъэ юфшынхэм яшшуа-
гъэкэ тиэрэ кынпэу я VI —
IV-ре лэшшэгъухэм япхыгъэ
дкынгъо худаматхуу мунтэ

пкысыгъо халамэтхэу мынүүз лъэпкъехэу Темир Кавказым щыпсэүщтыгъехэм якултурэ кызылотыкъихэрээр къагъотьыяа.

Непэрэ мафэм музейм ихъар-зынэш культурэм ыкчи искуствэм ипкысыгъо зээфшъяхфхэу япчъагъэкэе минипшым фэдиз чиэль. Зэвшъяэгбусэхэу Кушу Аслыанрэ Нэфсэтрэ ааш игъэ-псын, изэтэуцон ящылэнэгъэ илоф шъхьааэ хъугъэ. Ильэс 35-м щыншэу 23-м Кушу Нэфсэт музейм ишаа. Нэмийкхэм къахэзсыгъэшэу музейм брэндилл

и Эй ельтыг, ахэр:
Улапэ кыщағъотыгъэ шы-
шхъэ зыштот тыжын ритонеү
«Пегас». Ежы пкызыор Моск-
ва, Тыгъэкъокыпэ къералы-
тьо музей и «Дыштэ хъар-
зынәштэу» хәтим чәэт, Темир
Кавказ күтамәм ритоным тे-
шькыыгъэ гальвано-копиес Гер-
маншик шашыттар аның шашыттар

Ятлонэрэ нэпээлтыр — тиэрэ кынпав я VI — V-рэ дэлхийн эзэнтүүлэгчидэй.

шлэгүхэм ыныбжь къышежьеу джэрдз щуанэу, «Нартэ ялэгүүпэ халэмэткэ» зэджагъэхэу, 1982-рэ ильэсүм үүлэ үашхъэхэм ашыц къышагъотыжьи, ильэс 37-рэ Москва Кьюкыпэ музейм зыч!эт нэүжум Мые-

Кыуапэ музейм и Темыр Кавказ къутамэ къарагъэшэжыгъеу ыкли непэ зэүхыгъе къэгъельтъуплэм чэтыр ары.

Кыкылэльтыклоэр халэмэтэу зигъугъу къэтшыцтыр — зэлъашэрэ модельерэу, 19пэлэсэу, культурэмкэ Адыгэ Республиком изаслуженэ юфышэу, искусствэмкэ Адыгэ Республиком и Къэралыгъо премие илаураатэу Стлашь Юрэ Иешлэгъе байхэу, лъэпкъ шъуашхэм атешыкыгъе гъешлэгъонхэу музейм чээтхэр ары.

Яплээнэрэ брендыр — Япониум къырахыгъэ чэрэз лъэпкъэу сакурэу, адигэ къужыэрысэ ыкчи мышрысэ чыиг хатэхэу музейм ишагу, Кушуу Нэфсэт игукъекиыкіе, щагъэтыхъягъэхэр арых.

А зэптэум музей иофишлэхэр лъэшэу арэгушхох. Аүтэлани мыгъэрэ ильэсэм зын гъэхъэгъэ ин квадэхъугъэу ха-гъэунэфыкы — пандемиэм емылтыгъэу, грантэу кырахыгъэм ишүугъэкіэ, Урысын өм ыккы Тыркуем ашыпсэурэадыгэхэм якултурэ, яискусствэ, анахьэу сурэтшын-жинописым ылъэныкъокіягъэхъэм язэфхэхыссыж языгъэшыщт проектышко зэшүуахыгъ. Аш епхыгъэу шлэнэгъэлэхъэу Алла Соколовар (ары проек-

тыр зэхээзигээуцагъэр) ягысэү, музейм илофышэ нэбгыриш — проектым ипащэу Сулейман Фатимэ, музейм ипаща игуадзэу Къуекъо Жаннэ, научнэ юфышэ шхъялэу Хъокло Ларисэ Тыркуем зэдэкюгъагъэх, Кавказ культурэ фондхэм япащэхэм, адыгэ суретышл цэрылохэм аль-клагъэх. Сулейман Фатимэ къызэриуагъэмкэ, адыгэ искуствэм ипкъыгьо хъалэмэтхэу къатхыхыгъэхэм яэлектроннэ хъарзынэш зэхагъэуцоныш, музейм исайт-нэклубго къира-Псунчут.

Хъэхэм, хы Шүцлэ юшьом къа-хэнагъэхэу ахэтых. Джы адыгэ пхъэшхъэ-мышхъэ чыыххэм зыкъядгъээтыжъэу къэдгъэкы-хэмэ, дгъэбагъохэмэ, тишъолтыр къихъэрэ зекоххэм ар ашлогошлэгъонышт, адыгэхэм ячыгу къызэрихъагъэхэр зэу зэхашлэшт. Амал сыйфэхъумэ, ижкырэ адыгэ псэүлэ изгъэу-ционэу сыйфай — лъэпкыям да-хэу, гъешлэгъонэу, акъылыгъэу, шэн-хабзэу хэлтигъэхэр дгъэ-клюдыхэ хъүщтэп».

Искусствэм ипкъыгьо хъалэмэтхэу музейм шэлж хэм Күнч у

гээцошт.
Ильэс 35-м ихэгъэунэфыкын
ехүулээ зэрагъэулыг дышье
кінэмийн къэралыгъо музеим
икутаме илашэй Кушуу Нэфсээн
рыгушхоу игугуу къешы, про-
ектыкэе рахъухьагъэхэмкэе
кынлагуаша:

«Непэр мафэм тапэкіз упльээ зыгорэ ипхъухъаныры кынми, сыда пломэ неушырэ мафэри зыфэдэштүм тицихъэ тедгъельышьурэп, музейм ипшъериль шыхъаңу искуствам ипкынгы хвалемэтхэм яххумэн, яугъоин, якъэгъэлъегон тыфэшьыпкъеңт. Лъэпкымылъапсэ кызыздикырэр тшлэн фәе, тщыгъупшэ хъущтәп. Ти Лышьхъэ ренеу ащ ынаң эзретыригъетырэм, адыгабзэм, адиге культурэм якъеухъумэн зэрэфэгүләрэм осәшхо фәсэшы. Ежыр ащ фәдэу зэрэштым имызакъо, лъэпкым щышыцыфхэр ащ кыифегъеүшх Мары музейм ишагу адигез күжкыярсые ыкыны мыйэрсые чыгхэр зэрэшыдгъетысъхагъэхэм имызакъо, Лэгъо-Накъзеклүрә гъогум пэйуль чыгихэм ашыщ сщэфигъеү ащ адигез күжкыярсые-мыйэрсые чыгхатат щызгъетысъханеу сыйфай. Фәдэчыгхеү тятэж пашъехэм агъэтийсъхэгъагъэхэр, ильеси 100 фэлиз къагъяшылгъяң, тикүүшүү

хъэхэм, хы Шуцлэ йушом къа-
хэнагъэхэу ахэтын. Джы адигэ
пхъэшхъэ-мышхъэ чыыххэм
зыкъядгъээтыжьеу къэдгъэкы-
хэмэ, дгъэбагъохэмэ, тишъо-
льыр къиххэрэ зеклохэмэ ар
ашгогъэшлэгъоныщт, адигэхэм
ячыгу къызэрхъягъэхэр зэу
зэхашлэшт. Амал сифэхъумэ,
ижкырэ адигэ псэуплэ изгъеу-
ционуу сифай — лъэпкыым да-
хэу, гъешлэгъонуу, акъылыгъэу,
шэн-хабзэу хэлтыгъэхэр дгъэ-
къолчууха хүштэл».

Искусствам ипкъыгъо хъалэ-
мэтхэу музеим Чэлъхэм Кушъу
Нэфсэт къатагүшьиэ зэхъум,
игуалэу джыры зы проект игулы
къышыгъ. Стлашью Юрэ Ишшла-
гъехэм язэлухыгъэ къэгъель-
тъон зычлэт залым тызычахъэм,
Адыгэ Республикаим инээпэлль-
бзыльфыгъэ шъуашэу, адыгэ
быракъым иуцышъо диштэу,
дышъэ тхыпхъэхэр зытетым,
музеим ишаа тыришшэлдагъ:

«Юрэ фэдэу Іепэлласэү щылэр зырыз, аш илэш! Эгээ халамэтхэм сэ анахь къахээгъэшырэр мы уцышьо саэр ары. Ежь иамалым, Іэклэльтим тетэу ар ышыагь. Дышье тхыхпхъэхэр тэгъэпклагъэу щытих. Джы сэ сзызыфаер — Іепэлласэү Сет Сафиет дышьзидаагъэхэр къезгъэшынхэшь (а тофш! Энэыр ыклем фэкло), Юрэ исае тешыкыгъэ шъуашэм тырезгъэдэштих. Дышье идагъэр адигэ бзыльфыгъэхэм пытэу, илтэсийшье пчагъагъэхэм къызэтенэу ашыщтыгъэ. Джаш фэдэу Стлашь Юрэ идизайнк! Адыгейим фигъэшвуашэу ышыгъэ шъуашэр лэш! Эгэхум къахэнэнэу сыйфай. Тикультурэ тилэхжхэм къафедгъэнэнышь, ар ыпек! лягъэ-къуатэмэ, тызфыщы! Им ишшэрийл шъхьаалэхэр гъэцэктагъэ хүүхэд охонд тээ хийшиг».

ТЭУ Замир-

